

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 880

מסכת קידושין כ"ג - כ"ט ♦ כלים כ"ד, ט"ז - כ"ה, ג'

בס"ד, כ"ד אדר ב' תשע"ו

השבוע בגליון

- מקומו של התנור לא נרשם בטאבו
- מכירת קרקע לנכרי
- ערכה אחת של ארבעת המינים ושתי קהילות
- מדוע נשים אינן מקדשות את הלבנה?
- מצוות קידוש לבנה שונה משאר המצוות
- ברכת החמה

- הנחת תפילין על יד משותקת
- ההבדל בין יד משותקת ליד מיובשת
- האם חובה לרשום מכירת דירה בטאבו?

- עגל חסר עין
- רופא שהתרשל ועקר שן בריאה
- אחריותו של רופא לשלום המטופל
- חסינות לרופאים
- קדיחת שיניים ברשלנות
- תרופה שגרמה להרס בריאותו של חולה

דבר העורך

פיח, עשן ואבק

המחותן איננו, לחש קרוב משפחה רחוק, נרגש עד עמקי נשמתו מן העובדה שהוא הראשון המדווח על כך לאנשים שבסך הכל ביקשו להשקוט את רעבונם בתופין אחד מני רבים שהכינו נשות העיירה, ועתה התביישו אפילו לשתות כוס מים מהול במיומנות במיץ תפוזים. המחותן איננו.

שמונה חדשים לפני כן.

אצבעותיו העבות היו עסוקות בחיטוט ובחיפוש אחר לכלוכים ושאר מרעין בישין שקנו שביתה בחריץ הרתב שבראש הארובה, כאשר נשמע מרחוק קולה של רעייתו המסורה: "משה-יעקב, הם הגיעו!". בהתרגשותו כי רבה כמעט נפל ממרומי הארובה, אלמלא היה וותיק ומיומן במלאכתו לא היה מספיק למתוח את שתי רגליו לצדדים ולהאחז בכל כוחו בכתלי הארובה.

בעודו משלשל עצמו בניחותא, נזכר בימיו הראשונים כמנקה ארובות. היה זה אמצעי נחמד להסיה דעתו מן המאורע הכביר שלפניו. ילד רזה וקטן היה כשנלווה לאביו בפעם הראשונה וזחל איתו לקרביה של ארובה, כתליה מדופנות פיח מר וחללה ערפילים-ערפילים, פיסות קטנות של חומר שחור מפיח התערבלו בתוכה, ולראשונה בחייו הבין מה עושה אביו מבוקר עד לילה. הוא לא העלה על דעתו כי זה גם עתידו. לאחר דקות ספורות הוא נפלט החוצה משתעל כמו בערל הישיש מן הבקתה הסמוכה, שהיה מוצץ את מקטרתו בתאוה בין שיעול למשנהו, עד שנפטר. למחרת הוא כבר נשאר עשירים דקות עם אבא בתוך הארובה, קשר דליים ומגרדות אל החבל שאבא שלשל מלמעלה, ובלי לשים לב הפך לעוזרו הקבוע. כשאבא מעד ושבר את רגלו בארובה של אצילה בריטית שהתעקשה כי לא יכניס לביתה את מגפי הטיפוס שלו, היה זה ברור מאליו כי הוא ימלא את מקומו. אביו שכב חודש במיטתו, ולראשונה בחייו הבוגרים נח מעבודתו המפרכת. בהתהלכו בחוץ על משענתו, הבחין משה-יעקב בגוו הכפוף של אביו והחליט: לא עוד! מני אז היה משה-יעקב המפרנס היחידי של המשפחה.

◀◀

דף כד/ב תנו רבנן הרי שהיה רבו רופא

רופא שהתרשל ועקר שן בריאה

בסוגייתנו נחלקו רבן שמעון בן גמליאל וחכמים, אם עבד כנעני שטופל בשיניו על ידי אדונו הרופא, ובמהלך הטיפול נפלה או נעקרה אחת משיניו יוצא לחירות ככל עבד כנעני היוצא לחירות אם אדונו מחסר אחד מעשרים וארבעה ראשי אבריו. לדעת רבן שמעון בן גמליאל, הואיל והאדון לא התכוון להזיק לעבדו, אין העבד יוצא לחירות. אולם לדעת רבנן, וכך נפסק להלכה (שולחן ערוך יו"ד סימן רס"ז סעיף ל"ו), אף על פי שכוונת האדון לטובה, העבד יוצא לחירות בעקירת השן.

אחריותו של רופא לשלום המטופל: בעקבות סוגיה זו מתעורר הנידון, אם רופא שגרם נזקים במהלך טיפול חייב לפצות את החולה. תחילה יש להדגיש את דברי הרמב"ן (תורת האדם עמוד מ"א), שהתורה נזקקה לתת רשות לרופא לרפא (ברכות ס/א), כדי לזרוז לבל יחשוש לעסוק במקצועו מחמת הטעויות הגורליות העלולות להגרם במהלך הטיפול הרפואי, אלא עליו למלא את שליחות המצווה שזכה בה. באשר לחובתו של הרופא לפצות את מטופליו שניזוקו על ידו, יש לבדוק כיצד אירע הנזק, כפי שיבואר להלן.

כתבו הטור והשולחן ערוך (יו"ד סימן ש"ו), כי מי שידיעותיו ברפואה אינן מושלמות אינו רשאי לעסוק ברפואה, ואם הזיק תוך כדי פעילותו, עליו לפצות את המטופל. אולם, אם רופא מוסמך טעה והזיק לחולה, פטור הוא בדיני אדם וחייב בדיני שמים. ועל כן, אף על פי שהחולה אינו רשאי לתבוע פיצוי על הנזק שאירע לו, אם הרופא רוצה לצאת ידי שמים עליו לפצות את החולה.

חסינות לרופאים: בטעם הדבר מבאר הרשב"ץ (תשב"ץ חלק ג' סימן פ"ב), שמעיקר הדין, גם חולה שנפגע בשוגג על ידי רופא רשאי לתבוע פיצויים, שהרי "אדם מועד לעולם, בין שוגג בין מזיד" (בבא קמא כו/א). ברם, מפני "תיקון העולם", קיבלו הרופאים חסינות מפני תביעה בבית דין על נזקים ופגיעות שנגרמו בשגגה, כי אם יתאפשר לחולים לתבוע את הרופאים על שגגותיהם, עלולים הרופאים להימנע ממתן סיוע רפואי לחולים, מחשש מפני תביעות עתידיות במקרה של טיפול כושל.

קדיחת שיניים ברשלנות: אמנם, כאשר רופא התרשל בתפקידו ועקב כך נגרם נזק לחולה שטופל על ידו, כגון, רופא שיניים שקדח בשן בריאה לחלוטין, או שעקרה מן השורש, במקום לטפל בשן שנזקקה לטיפול, חייב הרופא לפצות את מטופלו, והחולה גם רשאי לתבוע את הרופא בבית דין, משום שלרופאים לא ניתנה חסינות מפני תביעות על מקרי רשלנות כה חמורים, שהרי התבוננות קלה של הרופא היתה מונעת טעות חמורה זו. טעות מעין זו מצד הרופא נחשבת כפשעיה שלגביה לא ניתנה חסינות (שו"ת שבט הלוי חלק ד' סימן קנ"א).

זעילוי נשמת

מרת **הצילה (הלה) כפתורי** ע"ה

ב"ר ישעיהו יודנהרץ ז"ל
נלב"ע כ"ח באדר תשנ"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **משה שמחה רובנר** ז"ל

בן יבדלחט"א ר' דוד וזהבה הי"ו
נלב"ע כ"ג באדר ב' תשמ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידו הר"ר דוד
ומרת **זהבה רובנר** שיחיו - פתח תקוה

זעילוי נשמת

הר"ר **נפתלי הרץ נס** ז"ל

ב"ר יצחק אייזיק ז"ל
נלב"ע כ"ח אדר תשס"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

תרופה שגרמה להרס בריאותו של חולה: יש לדון, האם יש להבדיל בין נזק רפואי שנגרם בידיים, כגון, על ידי ניתוח וכדומה, לבין נזק שנגרם על ידי תרופה. לדעת הרשב"ץ (שם), רופא שאינו עוסק בריפוי פיזי, אלא ברקיחת סמים ומשקים שאמורים לרפא, אינו חייב לפצות את מטופליו על נזקים שנגרמו להם כתוצאה מנטילתם. שכן, אם ניקח כדוגמא רופא שבטעות ידו הוסטה קמעא במהלך ניתוח ונגרם נזק לחולה, לאחר מעשה הוא עצמו מודה כי ראוי היה שהניתוח ייעשה באופן אחר, ולפיכך למרות שהוא פטור מדיני אדם, אם הוא רוצה להיות נקי כלפי בוראו, עליו לפצות את החולה. לעומת זאת, רופא שבדק חולה ולפי מצבו הרפואי הוא התאים לו מרקחת תרופות, שבדיעבד התברר כי הזיקה לחולה, יכול לומר: "גם אם היית בא אלי היום, הייתי נותן לך אותה תרופה בדיוק, כי מצבך הרפואי מחייב נטילת תרופות אלו האמורות לרפא אותך, ואין זו אשמתי שגופך הגיב באופן שלילי לתרופות הללו", ולפיכך הוא פטור גם מדיני שמים.

אמנם, ברכי יוסף (הובא בשבט הלוי שם), מציין כי לא מצאנו פוסקים נוספים שמחלקים בין המקרים, ולדבריו, גם רופא שהזיק על ידי תרופה אינו פטור מדיני שמים. על דבריהם מוסיף הגר"ש וואזנר זצ"ל (שם) כי בימינו, כאשר בפני הרופאים עומדות אפשרויות רבות ומשוכללות לאיבחון מצב החולה, גם הרשב"ץ יודה, כי יש לבדוק היטב האם רופא שנתן תרופה שאינה מתאימה, פטור ממתן פיצוי למטופלו, שהרי בידי לבדוק את מצבו הבריאותי.

דף כד/ב הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור

הנחת תפילין על יד משותקת

בסוגייתנו מבואר, כי אדון שהכה את עבדו הכנעני על ידו, וכתוצאה ממכה זו היד חלתה והתייבשה, אין העבד יוצא לחירות אם ניתן לרפא את ידו ולהשיבה למצב תקין. משמע, איפוא, כי אם ידו המוכה של העבד אינה ברת ריפוי והיא תיוותר מיובשת לעולם, נחשב הדבר כאילו נקטעה ידו והוא יוצא לחרות. על פי זה כתבו האחרונים (חסד לאברהם סימן נ"א), כי דינו של אדם שידו השמאלית התייבשה והרופאים קבעו שאין דרך לרפואתה, כדינו של מי שידו השמאלית נקטעה, שנחלקו הפוסקים אם לא יניח תפילין כלל, או שיניח תפילין על יד ימינו בלא ברכה (משנה ברורה סימן כ"ז ס"ק ה). אמנם, כתב בעל אבני נזר (ש"ת, או"ח חלק א' סימן א'), כי גם כאשר היד התייבשה ואין אפשרות לרפאה, יש לבדוק היטב אם אכן היד מיובשת לגמרי עד שהיא נחשבת כמי שכלל אינה מחוברת אל הגוף. בדיקה זו, כתב בעל האבני נזר, יש לעשות על ידי דקירת היד המיובשת. אם בעקבות הדקירה לא יוצא דם, יש לקבוע כי היד מיובשת לחלוטין, ואין להניח עליה תפילין. אולם, כל עוד יוצא דם ממקום הדקירה, אין להחשיבה כמי שנקטעה מגוף האדם, ויש להניח עליה תפילין (עי"ש, שהוכיח כן מדברי הרשב"א בסוגייתנו).

ההבדל בין יד משותקת ליד מיובשת: הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (ש"ת אגרות משה או"ח חלק א' סימן ח'), אשר נדרש לדון באדם שלקה בשיתוק בידו, פסק כי יש הבדל יסודי בין יד מיובשת לבין יד שלקתה בשיתוק, משום שיד יבשה היא עצמה חולה וחיותה פוסקת, כפי שמוכח מן העובדה שלאחר דקירתה אין דם יוצא ממנה. אולם, מחלת השיתוק אינה חיסרון באבר המשותק, אלא במוח ובמערכת העצבים שאינם מסוגלים לפקד עליה כראוי, ועקב כך שרירי היד אינם פועלים, אך ביד עצמה יש בה חיות כבכל יתר האברים, ועל כן יש להניח עליה תפילין. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מוסיף ומספר, כי הוא זוכר שגם אביו זצ"ל, אשר לקה בשיתוק בשבעת החודשים האחרונים לחייו, הניח תפילין על ידו השמאלית המשותקת.

דף כו/א במקום שכותבין את השטר

האם חובה לרשום מכירת דירה בטאבו?

האם אדם שמכר את דירתו, רשאי לחזור בו מן המכירה כל עוד הקונה לא רשם אותה בלשכת רשם המקרקעין [טאבו] על שמו? בשאלה זו נחלקו הפוסקים, כאשר מקור מחלוקתם הוא מדברי סוגייתנו, כדלהלן.

מבואר בסוגייתנו, כי אף על פי שקרקע נקנית בכסף, במקומות שבהם נהוג לכתוב שטר על קניית הקרקע, אין היא עוברת לרשות הקונה עד לכתובת שטר, אפילו אם הקונה נתן למוכר כסף עבור הקרקע. טעם הדבר: לאחר שהורגלו שלעסקת מקרקעין מתלווה שטר המעיד עליה, אין הצדדים גומרים בדעתם על המכירה עד לכתובתו (רש"י ד"ה לא קנה), וכך גם נפסק להלכה (שולחן ערוך ח"מ סימן ק"צ סעיף ז).

מזה שנים רבות, הונהגו "ספרי אחוזה", או כפי שהם מכונים בימינו "טאבו" [טאבילאציע בלשון הש"תים] לרישום כל עסקה הקשורה במקרקעין. לכאורה, על פי המבואר בסוגייתנו, כל עוד שמכירת דירה או קרקע לא נרשמה בטאבו, היא לא חלה, כפי שבזמן הגמרא לא חלה המכירה במקומות שבהם נהוג לכתוב שטר מכירה. האם כך הדין בימינו, כאשר נוהגים לרשום את העברת הבעלות בטאבו - האם המוכר והקונה אינם גומרים בדעתם לבצע את העסקה, בטרם רישומה בטאבו (דברי מלכיאל ח"ד קמ"ג ועוד רבים)?

מקומו של התנור לא נרשם בטאבו: לפני שנים רבות בניו של יהודי שהלך לעולמו גילו כי שכנו של אביהם בנה את תנור החורף הגדול שלו בפנית חצר ביתו של אביהם. כאשר הם ביקשו ממנו

הוא נפלט החוצה מן הארובה, ושאר אל קרבו אוויר צח, כמו עשה כשיצא מן הארובה בפעם הראשונה בחייו, וחייך בינו לבין עצמו בהרהרו אם גם בתו היתה רוצה להחליף אותו, אם היתה בן. האם גם היא היתה מבחינה בגוו הפפוף? הוא הסיר מראשו את המחשבות הטורדניות באחת. תדיר היו מכבדים אותו לעלות לתורה ב"צלפחד בן חפר לא היו לו בנים כי אם בנות", אחרי ששתי בנותיו הראשונות נולדו בפרשת פנחס, ומאז הדבר הפך למסורת. שבע בנות היו לו בבית. ככל הנראה כלי ניקוי הארובה לא יעברו לדור הבא, אלא אם כן חתנו המיועד ירצה להמשיך במלאכה. המחשבות על החתן החזירוהו לקרקע המציאות. "משה-יעקב, הם הגיעו!". המחוננים המיועדים נצפו מגיעים לעיירה ומתארגנים בבית קרוביהם. הוא השיל מעליו באחת את סרבל הטיפוס, וזירז את צעיו הכבדים לביתו.

כעבור שעות אחדות הוא מחה כף מפיויחת בכף מפיויחת ברוב אושר. מזל טוב! איזה חתן! במו עיניו ראה את רב העיירה קורן מאושר שנוחחו עם החתן על עניין שבדברי תורה, ונדמה היה לו אפילו שהרב הנהן בראשו פעם או פעמיים.

"לא יאוחר מחודש כסלו", הדהד קולו של מקריא התנאים, ולא חלפו אלא כמאתיים וארבעים בקרים ולילות, והעיירה היתה כמרקחה לקראת החתונה. הגיע חודש כסלו.

המבוכה היתה רבה. איש עוד לא דיבר על כך, אבל רבים ממכריו של משה-יעקב ניסו לאתרו בינות הקהל, כדי ללחוץ את ידו ולברכו, אך משה-יעקב איננו. "אפשר נתקע בארובה כל-שהיא", ניסה מאן-דהוא להליץ את האווירה הרצינית, אך קפא באחת למראה מבטו החודר של אחיו של המחונן. **"שחור** כן, לא ראיית אותו?", שמע אחד השכנים את המחונן מסביר לאחיו איך נראה אבי הכלה, וזה הספיק לו כדי להבין את המתרחש. בתוך שניות ספורות הוא הגיע עם משה-יעקב הצחור ככרבור, והטביע את המחונן הנדהם בזרועותיו השריריות. שנים לא קירצף משה-יעקב את עצמו בעצמה שכו, כפי שעשה לכבוד חתונת בתו הבכורה, וזו היתה הסיבה לכל המבוכה. למחות הסביר ברצינות-מה: "הדמות המפוייחת שראית בתנאים - לא היתה הדמות האמיתית. הייתי מכוסה בפית, עשן, אפר ושאר מרעין בישין. עכשיו - הנני!".

★ ★ ★

משל זה משמש מגיד שיעור מן המובחרים שבבוגרי בית המדרש מאורות הדף היומי, אשר הוצב לשמש כמגיד שיעור בבית כנסת הממוקם באזור 'מעורב'. מידי פעם נכנס יהודי מבוייש, אפילו נכלם, ובטרם יסוב כלעומת שבא, מגיד השיעור מניח יד חמה על כתף מהוססת, ומספר לו את המעשה על מנקה הארובות, וחותם: "אל תבוש! אפשר עולים בלבך הרהורים, 'האני אלך ללמוד תורה?' הראוי אני לכך?". ובכן, ראוי אתה גם ראוי! השכבות העוטות אותך ומבודדות בינך לבין לימוד התורה אינן גופך ובשרך! פיהן הן, אבק, עשן, זה לא אתה. כל מי שרגלי אבותיו עמדו למרגלות הר סיני - כשר וראוי הוא ללמוד תורה, שהרי בן מלך הוא!".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטרם זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. תפ. 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף כד/ב א"ר ששת הרי שהיתה עינו סמויה וחסטה

עגל חסר עין

מבואר בסוגייתנו שעבד כנעני יוצא לחירות כאשר אדוניו מטיל מום באחד מעשרים וארבעה ראשי אבריו. רב ששת מבאר שגם אם אדוניו של עבד סומא עקר את עינו הוא יוצא לחירות, אף

לפרק את התנור ולסלקו משטחם טען השכן, כי זה מכבר הוא קנה מאביהם את חלק החצר עליו עומד התנור. הא ראייה, שהוא יושב ומחזיק בקרקע זה מספר שנים ואיש לא ערער על כך.

לעומתו טענו הבנים, כי מאחר שמכירת הקרקע לא נרשמה בטאבו, היא לא חלה מעולם. אולם, הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל (ש"ת אמרי יוסף חלק ב' סימן צ"ה) הכריע, כי במקרה זה ודאי חלה המכירה, שכן, אין לך גמירות דעת גדולה מירידת הקונה לקרקע והשתמשותו בה, ובאופן זה אין צורך בטאבו [הוא הדין והוא הטעם בכל עסקת מקרקעין, שלאחר כניסת הקונה לנכס שנרכש שוב אין הקונה נזקק לטאבו כדי שהקניין יחול].

במקרים מסוג זה, אין אפשרות לבטל את המכירה גם אם היא לא נרשמה בטאבו. אולם מה לגבי מקרים אחרים?

חזון איש זצ"ל (ח"מ ליקוטים סימן ט"ז) סובר, כי די בחתימת הצדדים לעסקה על חוזה כדי לסיים את המקח. טעמו: על פי המבואר בראשונים (רשב"א קידושין כו/א), כי דברי גמרתנו שאין קניין חל עד שלא כתבוהו בשטר אינם מדין תורה אלא חכמים הם שקבעו שהקניין לא יחול משום שהקונה לא גמר בדעתו. לפיכך, דווקא כתיבת אותו שטר שאליו כווננו חכמים, שהוא השטר שמועיל מדין תורה לקנות קרקע, היא המעכבת את הקניין, אולם, אין באפשרות הסדרים שונים שהונהגו על ידי חוקי המדינות, לעכב את חלותו של קניין מן התורה. לדעתו, הסכימו רוב הפוסקים (עיין גם מנחת יצחק חלק ו' סימן ק"ע, ועיין דעות הפוסקים והרחבת היריעה בספר מעדני ארץ שביעית סימן ח"ח).

מכירת קרקע לנכרי: לנידון זה, אם הקרקע עוברת לבעלות הקונה מיד עם חתימת השטר גם טרם רישום העסקה בטאבו, ישנן השלכות רבות הנוגעות גם לדיני איסור והיתר. כגון, כאשר יהודי מוכר קרקע לגוי, עליו לדעת אם הוא עדיין חייב בהפרשת תרומות ומעשרות גם לאחר חתימת החוזה ביניהם, לפני רישום המכירה בטאבו. לכאורה, הרי הוא פטור מכך, שהרי לדעת רוב הפוסקים חתימת החוזה היא הקובעת ולא הרישום בטאבו.

אולם, כתב החזון איש זצ"ל (בבא קמא סימן י' ס"ק ט), כי שונה מכירת קרקע לנכרי, מאחר שעל פי חוקי הנכרים אין המכירה תקפה כל עוד לא נרשמה בטאבו. לפיכך, כיוון שהנכרי אינו מתחשב כי אם בחוקיו שלו ולא בדיני תורת ישראל, נחשב היהודי כבעל הקרקע עד רישומה על שם הנכרי והיהודי חייב בהפרשת התרומות והמעשרות.

דף כט/ב אם בנו זריז וממולח

ערכה אחת של ארבעת המינים ושתי קהילות

שנה אחת נותרו בני קהילה חשובה באיטליה ללא ארבעת המינים לחג הסוכות, למרות כל מאמציהם להשיגם. בחול המועד גונבה שמועה לאזניהם, כי בני העיר הסמוכה להם, מהלך ארבעים שעות הליכה, הצליחו להשיג את ארבעת המינים. בני הקהילה שלא זכו לקיים את המצווה כלל, מיהרו ושגרו שליח לעיר הסמוכה, בבקשם לקבל את ארבעת המינים לידיהם, כדי שיזכו לקיים את המצווה לכל הפחות ביומו האחרון של חול המועד. אולם, בני הקהילה השנייה הסתפקו, האם מאחר שכבר קיימו את המצווה ברוב ימי החג, עליהם להעניק את ארבעת המינים לקהילה שכלל לא זכתה לקיים את המצווה אפילו פעם אחת, או שמא, אין הם מחוייבים ואף אינם רשאים למסור את ארבעת המינים לאחרים, שהרי בכך יפסידו את המשך קיום המצווה ביום האחרון.

נידון זה עורר סערה רבתי בין חכמי איטליה ורבניה, ובסופו של דבר נותרו ארבעת המינים במקומם. בעל מכתם לדוד (או"ח סימן ו') סבר, כי היה עליהם לוותר על ארבעת המינים ולהעניקם לאחיהם שלא זכו לקיים את המצווה אפילו פעם אחת. זאת, על פי המבואר בסוגייתנו, כי אב שאפשרויותיו הכספיות מצומצמות ובידו לממן את שכרו של מלמד תורה אחד בלבד, חייב לוותר על לימוד התורה של עצמו ולהעמיד את המלמד לרשות בנו, אם בנו זריז וממולח ממנו בלימוד התורה. הרי לנו, כי כאשר אדם נוכח שרעהו יוכל לקיים את המצווה באופן משובח יותר ממנו, עליו להעניק לחבירו את האפשרות לקיימה. על כן, עדיפים בני העיר שכלל לא קיימו את מצוות נטילת ארבעת המינים, על פני בני העיר שכבר קיימו את המצווה.

אמנם, היו שהעירו, כי אדרבה, מסוגייתנו העוסקת באב ובנו ניתן להוכיח להיפך. כי רק משום שהאב מצווה ללמד את בנו תורה, נחשב האב עצמו כמקיים את מצוות תלמוד תורה באופן משובח יותר כאשר בנו זריז וממולח ממנו. אולם, לולא זאת, ודאי שאין אדם רשאי לוותר על אפשרות קיום מצווה כדי שחבירו יוכל לקיימה [על עצם סברתו של בעל מכתם לדוד יש להעיר, כי מצוות ארבעת המינים מתחדשת בכל יום מימי חג הסוכות, ללא קשר לקיומה ביום הקודם].

דף כט/א וכל מצות עשה שהזמן גרמא - אנשים חייבין, ונשים פטורות

מדוע נשים אינן מקדשות את הלבנה?

במשנתנו מבואר הכלל הידוע, שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, כגון: מצוות ציצית, הנחת תפילין וכדומה, שחיובן תלוי במועד קבוע. אמנם, אשה שחפצה לזכות במצווה רשאית לקיימה והיא אף מקבלת שכר על כך [בדרגת "מי שאינו מצווה ועושה"], ולדעת רבינו תם (עירובין צו/א) היא גם רשאית לברך על קיום המצווה [עיין להלכה, שולחן ערוך או"ח סימן תקפ"ט סעיף ו', שנחלקו הפוסקים בה].

על פי שחוש ראייתו היה פגום בלאו הכי, מאחר שהחסרת העין, שהיא אבר, מוציאתו לחירות. כמצווה בתורתנו, דינו של עגל בכור לעלות לקרבן. אולם בימינו שאי אפשר להקריבו, על בעליו להשהותו עד שיפול בו מום שפוסלו לקרבן, ואז ניתן לאוכלו (שולחן ערוך י"ד סימן ש"ו סעיף ה'). מעשה בפרה מבכירה שהמליטה עגל, ובעליו היהודי לא עמד בפיתוי וסימא את עיניו מתוך מחשבה שבכך הוא פוסלו מהקרבה על גבי המזבח וממילא הוא יהיה רשאי לשחוט את העגל וליהנות מבשרו. אולם החכם שהוזמן לבדוק האם אכן נפסל העגל, קבע, כי למרות מומו עדיין מצווה בעליו להותירו כמות שהוא עד שיפול בו מום נוסף מעצמו, שכן קנסו חכמים את המטיל מום בבהמתו במזיד, שלא יאכלנה עד שיטל בה מום אחר מאליו, משום שעבר על איסור התורה להטיל מום בקדשים.

לאחר זמן מה הזדמן ערבי שכן לביתו של היהודי, וכאשר הוא הבחין בעיניו העיוורות והפצועות של העגל הרך, הוא עקרו ממקומו כדי שיגלדו פצעיו במהרה. עתה, היה על החכם להכריע, האם עקירת עין נטולת כושר ראייה נחשבת כהטלת מום, או שמא מאחר שהעין לא שימשה למאומה, אין חסרונה נחשב כהטלת מום. בעל תורה לשמה (סימן ש"ט), הכריע, כי עתה העגל מותר באכילה. זאת, על פי דברי רב ששט בסוגייתנו, שעבד כנעני יוצא לחירות גם כאשר אדוניו עוקר את עינו העיוורת הרי לנו, כי עקירת אבר נחשבת כהטלת מום, גם כאשר אותו אבר נטול כושר פעולה.

דף כד/א יוצא בשן ועין.

היסורים ממרקים את האיברים

הגמרא במסכת ברכות (ה/א) מקישה ומשווה בין יסורים שבאים על האדם לבין יציאתו של עבד כנעני לחרות, ואומרת, כי אם עבד כנעני יוצא לחירות כאשר עינו או שינו ניזוקו, קל וחומר שיסורים הבאים על כל גופו של האדם ממרקים אותו מעוונותיו.

הגר"ח שמואלביץ זצ"ל עומד על מהותו של הקשר, הבלתי נראה, לכאורה, בין אופן שחרורו של עבד כנעני, לבין יסורים הבאים על האדם. **במד"ש** נאמר (הובא בבעה"ט על התורה שמות כא/כו), כי עבד כנעני יוצא לחרות בשן ועין, משום שחם אבי נחש חטא בפיו ובעיניו (בראשית ט/כב): **"וירא חם... ויגד לשני אחיו"**, ולפיכך, עבד כנעני שלקה באחד מאיברים אלו שבהם חטא אבי השושלת, יוצא לחירות כי נתמרקו חטאיו. **קל** וחומר, למתייסר בכל גופו, שעוונותיו שנעשו ברמ"ח איברים יתמרקו על ידי היסורים המתרגשים על כל גופו... (שיחות מוסר תשל"ב, י"ט).

דף כו/ב אלא כנגד יצר הרע

מצילה מחטא בלבד

פירש חתם סופר זצ"ל בשם רבי בצלאל רנשבורג זצ"ל:

מטרת האשה היא, כדברי הגמרא (יבמות סג/א) "שמגדלת בנינו [לתורה] ומצלת אותנו מן החטא". יפת תואר הלא תוליד בן סורר ומורה, כמו שאמרו חז"ל, ונמצא שאינה אלא להציל מהחטא... (חתם סופר על התורה, קמא).

דף כו/א במוכר שדהו מפני רעתה

קניינו של המן

כתב החיד"א (ביכסא דוד' דרוש לפרשת זכור): המן אמר לאחשוורוש - "אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף אשוקול... ולמלך אין שווה להניחם". פירושו: הוא רצה לקנות את היהודים בשטר - "יכתב לאבדם". אולם הרי שטר אינו קונה בלא כסף, כאמור בגמרא. לפיכך אמר לו ש"למלך אין שווה להניחם", והרי זה כמוכר שדהו מפני רעתה שהמכירה חלה בשטר בלבד...

הדף היומי

קידושין כ"ג-כ"ט

כ"ד אדר ב'-א' ניסן

האם נשים חייבות בקידוש לבנה? נחלקו הפוסקים לגבי מצוות קידוש לבנה, אם היא נחשבת כמצווה שתלויה בזמן. לדעת מגן אברהם (שולחן ערוך סימן תכ"ו סק"א), מצווה זו נחשבת כמצווה עשה שהזמן גרמא, משום שאין מקדשים את הלבנה אלא בחציו הראשון של החודש, והרי זו מצווה התלויה בזמן. אולם הגר"ש קלוגר (הגהות חכמת שלמה שם, ובשו"ת האלף לך שלמה או"ח סימן קצ"ג) העלה סברה יפה, לפיה מצוות קידוש לבנה אינה נחשבת כמצווה שהזמן גרמא. שכן, דווקא מצוות שאפשר לקיימן בכל עת אך הוגבלו לקיימן בזמן מסויים בלבד, הן הנחשבות כמצוות שהזמן גרמא, אולם קידוש הלבנה אינו מוגבל לזמן מסויים, אלא תלוי במצב הלבנה, שהרי המצווה היא לברך כאשר הלבנה מתחדשת, והרי היא מתחדשת מידי חודש ובחלקו השני של החודש כשהלבנה מתמעטת ואי אפשר לקדשה, אין זה אלא משום שהלבנה אינה נראית, ולא מפני שהזמן עצמו אינו ראוי. דוגמא לכך אנו מוצאים לגבי ברכת "שהחיינו" על פרי חדש, שלמרות שהפרי צומח בעונות מסויימות בלבד, אין ברכה זו נחשבת כמי שתחומה ומוגדרת בזמן, אלא מחמת אילוצים טכניים אין אפשרות לקיימה כי אם בתקופות מסויימות. להלכה, פסק המשנה ברורה (ס"ק א) כדעת המגן אברהם.

מצוות קידוש לבנה שונה משאר המצוות: אף על פי שנשים מחמירות על עצמן לקיים מצוות רבות שהזמן גרמא, מבאר המגן אברהם (שולחן ערוך או"ח סימן רצ"ו) כי דווקא מצוות שקיומן כרוך במעשה, נשים רשאיות לקיים ואף לברך עליהן, שהרי הן מברכות על מעשה המצווה שעשו. לעומת זאת, מצוות קידוש לבנה באה לידי ביטוי במעשה, כי אם בברכה בלבד, ולפיכך אין אשה רשאית לקיים מצווה זו, שהרי ברכתה היא לבטלה, מאחר שאינה חייבת לברכה.

ברכת החמה: אחת לעשרים ושמונה שנה אנו זוכים לקיים מצווה נדירה, מצוות ברכת החמה, כאשר השמש מתייצבת בדיוק באותו מקום בו היא נתלתה לראשונה ביום הרביעי לבריאת העולם. כאשר נבוא לדון אם ברכת החמה דומה לברכת הלבנה, נבחין בהבדל יסודי בין ברכת קידוש לבנה לברכת החמה. בעוד ברכת הלבנה נוסחה על ידי חכמים **עבור חידוש הלבנה**, ברכת החמה לא נתקנה במיוחד עבור חידוש מסלול החמה באותו מקום בו עמדה בבריאת העולם, אלא זו ברכה כללית שאותה יש לברך בכל פעם שבה אנו עומדים נפעמים מול גדלות מעשי הבורא, כגון, ראיית ברקים או ראיית הים הגדול שיש לברך "ברוך... עושה מעשה בראשית". לפיכך, גם אם ברכת הלבנה נחשבת מצווה שהזמן גרמא, אין להחשיב את ברכת החמה כמצווה שהזמן גרמא, כיוון שברכה זו אינה מיוחדת לחמה.

כך אכן נהגו בירושלים, שגם נשים מברכות ברכת החמה. אולם, בהונגריה, נהגו על פי פסקו של בעל כתב סופר (שו"ת או"ח סימן ל"ד), שגם מצווה זו מוגדרת כמי שקיומה והופעתה מותנים בזמן מוגדר ועל כן נשים פטורות ממנה.

דף כט/ב כל כריעה זכרע נתר חד רישיה
משתחיים ועומדים רווחים
 בברכות (ו/א) נאמר שהמזיקים גורמים לדחוק רב בין האנשים.
כאן למדנו שהשתחוואות הורגות אותם.
זהו שאמרו (אבות פרק ה' משנה ה'): "עומדים צפופים ומשתחיים רווחים", כשעומדים במקדש - צפוף מפני המזיקים, אבל כאשר משתחוים - מתרווח המקום והרי הם מכאן ואילך עומדים רווחים... (אהבת יהונתן, לרבי יהונתן אייבשיץ).

לעילוי נשמת
 הר"ר **יוסף נתן נטע הפטקה** ז"ל
 ב"ר ישראל צבי ז"ל נלב"ע כ"ט אדר תשע"ב
 ומרת **דבורה רחל הפטקה** ע"ה
 בת הרב דוד יהודה בנט זצ"ל נלב"ע ו' אייר תשס"א
תנצב"ה
 הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
 הר"ר **אנג'לו מרדכי** ז"ל
 ב"ר כלמנטה ז"ל נלב"ע כ"ז באדר תשמ"ו
תנצב"ה
 הונצח ע"י משפחתו - רומא

לעילוי נשמת
 מרת **חיה ינטה ברכה אשכנזי** ע"ה
 ב"ר זלמן הענן ז"ל נלב"ע כ"ח באדר ב' תשע"א
תנצב"ה
 הונצחה ע"י בנה ידידנו
 ע"ד **צבי אשכנזי** ומשפ' שיחיו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
 בכל יום משנה אחת
 הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו: *3029

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il